

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

โลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นกระบวนการที่เกิดจากการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม จากซีกโลกหนึ่งไปยังส่วนต่างๆ ด้วยความรวดเร็ว (ปรัง เจ้าพระยา, 2548) จึงมีผลทำให้สามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ทุกจุดในโลกเข้าด้วยกัน (Networking) โดยที่คนในโลกมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน (Cross Culture) ก่อให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ อันนำไปสู่สภาพความหลากหลายในสังคม (Diversity) จากกระแสคลื่นของข้อมูลข่าวสารประกอบกับความรวดเร็วในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ทำให้ความคิด และวิถีชีวิต ของคนและสังคมมีการปรับเปลี่ยนไปสู่การพัฒนาอย่างรวดเร็วต่อเนื่องและเชื่อมโยงกัน ดังนั้นทุกจุดในโลก จะมีสภาพไร้พรมแดน (Beyond Frontier) ซึ่งทำให้การเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศใดประเทศหนึ่งในโลกอาจส่งผลกระทบต่อประเทศอื่นตามไปด้วย รวมทั้งการเกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Interdependent) (จิระวัฒน์ วีรังกร, 2548)

ในช่วงต้นของศตวรรษที่ 21 ประเทศต่างๆ ทั่วโลกได้เริ่มปรับฐานการลงทุนทางธุรกิจและอุตสาหกรรม บนฐานความรู้ทางเศรษฐกิจ โดยให้ความสำคัญกับการสร้างฐานความรู้ความชำนาญของตนเอง (Competencies) เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ รวมทั้งเป็นการยกระดับการพัฒนาทั้งสังคมโลกไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งแนวคิดในเรื่องเศรษฐกิจบนฐานความรู้ (Knowledge-based Economy) และสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) ได้ส่งผลกระทบต่อประเทศต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต และค่านิยม อย่างรวดเร็วตามกระแสโลกาภิวัตน์ (บดีรินทร์ วิจารณ์, 2547) และส่งผลให้ประเทศต่างๆ วางแผนการพัฒนาประเทศบนกรอบของการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานความรู้และการสร้างศักยภาพในการแข่งขัน

ในส่วนของประเทศไทย รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาประเทศตามแนวคิดของเศรษฐกิจใหม่ จึงได้กำหนดนโยบายและกลยุทธ์ในการพัฒนาประเทศเพื่อรองรับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกดังกล่าว จะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ที่ได้มุ่งพัฒนาสังคมไทยให้เข้มแข็งและมีคุณภาพ โดยเฉพาะในด้านสังคมคุณภาพที่เน้นการพัฒนาไปที่คนและสิ่งแวดล้อม ยึดหลักความสมดุล ความพอดี สามารถสร้างทุกคนให้เป็นคนดี คนเก่ง พร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกสาธารณะที่พึงตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีเมืองและชุมชนน่าอยู่ ระบบเศรษฐกิจมีเสถียรภาพ มีความเข้มแข็งและศักยภาพที่แข่งขันได้ ได้รับการพัฒนาที่ยั่งยืน และสมดุลกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระบบการเมืองการปกครองที่โปร่งใสเป็นประชาธิปไตยตรวจสอบได้ และมีความเป็นธรรมในสังคมไทย นอกจากนี้ ในแผนพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ยังวางเป้าหมายในการพัฒนาสังคมไปสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ที่มุ่งการพัฒนาไปที่คน แหล่งเรียนรู้ และวิธีการเรียนรู้ เพื่อเปิดโอกาสให้คนไทยทุกคนสามารถคิดเป็น ทำเป็นมีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต รู้เท่าทันโลก เพื่อพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลง สามารถสั่งสมทุนทางปัญญา รักษาและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไปอย่างเหมาะสมและมีความสมานฉันท์ เอื้ออาทรต่อกัน มีการสร้างเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อเป็นกำลังในการผลักดันประเทศไปสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ที่ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและคุณค่าของเอกลักษณ์ สังคมไทยที่พึ่งพาเกื้อกูลกัน มีสถาบันครอบครัว ตลอดจนเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งทั่วประเทศ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้มุ่งเน้นพัฒนาสังคมไทยให้เกิดความพอเพียงและยั่งยืน โดยมีความสุขของสังคมเป็นเป้าหมาย ซึ่งประกอบไปด้วยยุทธศาสตร์ 5 ด้าน คือ คน ชุมชน โครงสร้างเศรษฐกิจ การจัดการทรัพยากร และการสร้างธรรมาภิบาล โดยเริ่มด้วยยุทธศาสตร์แรกเป็นการพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ เป็นยุทธศาสตร์ที่เน้นการพัฒนาคนทั้งในมิติของจริยธรรมและมิติของความรู้ มุ่งสู่ “สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน” ด้วยการนำแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ ทั้งการเร่งปฏิรูปการศึกษา ขยายรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งการ “เรียนให้รู้” การพัฒนาหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่กับการพัฒนาด้านจิตใจเพื่อให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมฐานความรู้ และเพิ่มขีดความสามารถของประเทศ ยุทธศาสตร์สอง เป็นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมเป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ ในฐานการใช้งบประมาณ การใช้ทรัพยากร เพื่อการแก้ไขปัญหาของชุมชน ขบวนการของการทำแผนชุมชนในการสร้างสมดุลระหว่างหนี้สินและรายได้ของชุมชน การดูแลและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ยุทธศาสตร์สาม เป็นการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืนโดยเริ่มจากปัญหาด้านเศรษฐกิจกับโครงสร้างการผลิตและการบริการยังไม่สมดุล จึงต้องมีการปรับโครงสร้างด้านเศรษฐกิจ เน้นการผลิตที่เป็นเชิงมูลค่าเพิ่ม เริ่มกระจายความเสี่ยงในการผลิต จากการผลิตในเชิงอุตสาหกรรมอย่างเดียวลงสู่ภาคบริการ และเน้นจุดแข็งด้านการเกษตร เข้าสู่อุตสาหกรรมเกษตรสร้างความมั่นคงของอาหารในระดับชุมชน เน้นการออมเพื่อเป็นฐานในการลงทุนในอนาคต เน้นยุทธศาสตร์เรื่องพลังงานที่จะสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว ยุทธศาสตร์สี่ เน้นในเรื่องการพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยได้วางแนวทางการพัฒนาภายใต้ยุทธศาสตร์ 4 แนวทางคือ 1) การรักษาฐานทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศน์ เพื่อความยั่งยืนของฐานการผลิต การดำรงชีวิตและการพึ่งตนเองของสังคมชุมชน 2) การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน 3) การพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) การบริหารจัดการความรู้เพื่อสร้างพื้นฐานของการพัฒนา โดยอาศัยพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับเทคโนโลยีที่นำไปสู่การยกระดับความสามารถ การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน และยุทธศาสตร์ห้า เป็นการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน การปรับระบบบริหารจัดการภาครัฐให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลมาก

ขึ้น ปรับโครงสร้างกลไก และกระจายการจัดสรรทรัพยากรภาครัฐสู่ภูมิภาค ท้องถิ่น และชุมชน กระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถรับผิดชอบจัดบริการสาธารณะตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่ และสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมแก่ท้องถิ่น ชุมชนได้อย่างแท้จริง ส่งเสริมความเข้มแข็งของภาคประชาชนให้เข้าร่วมในการบริหารจัดการประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการร่วมมือระหว่างภาครัฐราชการ บ้าน วัด โรงเรียน และสื่อ ในการปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องธรรมาภิบาล ส่งเสริมภาคธุรกิจเอกชนให้เกิดความเข้มแข็ง สุจริต และมีธรรมาภิบาลเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เน้นด้านเศรษฐกิจ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก เพื่อเน้นการพัฒนาไปสู่ระดับที่มีความสมดุล และการสร้างภูมิคุ้มกันกับผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ การสร้างโอกาสในการเข้าสู่ความรู้ รวมถึงการส่งเสริมจริยธรรม ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ สุจริต และความเพียรเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อน (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554)

นอกจากนี้ในส่วนของนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศระยะ พ.ศ. 2544-2553 ของประเทศไทยได้กำหนดทิศทางการพัฒนาเทคโนโลยีและสารสนเทศของประเทศที่สนับสนุน การพัฒนาประเทศไปสู่เศรษฐกิจและสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ (Knowledge-based Economy/Society : KBE/KBS) กล่าวคือรัฐบาลได้กำหนดนโยบายให้มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้เพื่อการพัฒนาประเทศที่นำไปสู่การสร้างสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้สร้างระบบเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง สามารถแข่งขันได้ในเวทีสากลและประชาชนในสังคม มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความเหลื่อมล้ำในด้านต่าง ๆ น้อยที่สุด โดยกำหนดกลยุทธ์การพัฒนา 5 องค์กรประกอบใหญ่ (Flagships) คือเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาประเทศด้านภาครัฐ (e-Government) เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาด้านการพาณิชย์ (e-Commerce) เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม (e-Industry) เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาด้านการศึกษา (e-Education) และเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาด้านสังคม (e-Society) ในส่วนของการพัฒนาทางสังคมนั้น รัฐได้เน้นในเรื่องการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการสร้างชุมชนการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย การสนับสนุนการสร้างความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการใช้ความรู้ของชุมชนรวมทั้งส่งเสริมการสร้างเครือข่ายชุมชนที่มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้เพื่อสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็งและพัฒนาระบบสารสนเทศที่สนับสนุนเครือข่ายภูมิปัญญาไทยเพื่อพัฒนาความรู้และภูมิปัญญาไทยให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ ในกรอบการพัฒนาเทคโนโลยีและสารสนเทศยังเน้นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสร้างสังคมที่เอื้ออาทร ด้วยการส่งเสริมให้เกิดการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มสังคมต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนโลกทัศน์ และสร้างความเข้าใจที่ดีซึ่งกันและกัน (สำนักงานเลขาธิการ คณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ, 2545)

จากทั้งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และฉบับที่ 10 รวมทั้งกรอบนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศ (2544-2553) จะเห็นได้ว่ารัฐบาลได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาประเทศไปสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ โดยเน้นการพัฒนาคน ชุมชน และสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุล โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) เข้าไปเป็นเครื่องมือให้เกิดการ

พัฒนาเร็วขึ้น โดยที่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ มีลักษณะเป็นสังคมที่มีการยอมรับวัฒนธรรมของการเรียนรู้ (Learning Culture) มีการใช้ความรู้ในฐานะที่เป็นทรัพย์สินที่มีค่าของสังคม เพื่อส่งเสริมการผลิตสินค้าและบริการหรือธุรกิจของชุมชน มีการถ่ายทอดความรู้เพื่อกระจายความรู้ออกไปให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน รวมทั้งกระตุ้นให้มีแรงงานในระดับต่างๆ ในชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการใช้ความรู้ภายในที่ตนเองมีอยู่ผสมผสานกับความรู้ใหม่ๆ จนเกิดประโยชน์ต่อตนเอง ต่อธุรกิจ และต่ออุตสาหกรรม และสามารถสร้างความเข้มแข็งในระบบเศรษฐกิจและความสามารถในการแข่งขันของชุมชน และประเทศชาติ (สำนักงานเลขาธิการ คณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ, 2545 ; พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547) ดังนั้นในศตวรรษที่ 21 ประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทยจึงมีการพัฒนาเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงโดยการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาประเทศไปสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ที่เน้นการใช้ความรู้และนวัตกรรม (Innovation) เป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาประเทศเพื่อพร้อมรับกับกระแสการเปลี่ยนแปลงและสร้างศักยภาพ และความพร้อมในการแข่งขันได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ, 2548)

จากกระแสโลกาภิวัตน์ และการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าวมาแล้ว ทำให้ประเทศไทยจำเป็นต้องพัฒนาประเทศเข้าสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ดังนั้นจึงมีคำถามเกิดขึ้นว่า จะมีแนวทางอย่างไรในการพัฒนาสังคมเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อนและแตกต่างขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมนั้น อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์ลงไปว่า สังคมประกอบด้วยคน ชุมชน และสิ่งแวดล้อม ตามแนวทางที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังนั้นในการพัฒนาประเทศไปสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ องค์ประกอบสำคัญที่ต้องพิจารณาและต้องได้รับการพัฒนาให้มีความสมดุลคือ คน ชุมชน และสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือและกลไกสำคัญในการพัฒนาการพัฒนาชุมชนนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาสังคมไปสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ทั้งนี้เพราะหากมีการพัฒนาชุมชน จะทำให้เกิดการพัฒนาคน สิ่งแวดล้อมตามไปด้วยการพัฒนาไปสู่ชุมชนการเรียนรู้จึงเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาชุมชนในกรอบนโยบายของรัฐบาล

ในกรอบแนวทางการพัฒนาประเทศจากแผนพัฒนาทั้ง 2 ฉบับดังกล่าวมาแล้วได้อธิบายชุมชนการเรียนรู้ (Learning Community) ไว้ว่าเป็นชุมชนที่สนับสนุนการสร้างความรู้ การถ่ายทอด และการใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ต่ออาชีพ รวมทั้งมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และความรู้อันเป็นภูมิปัญญาของชุมชน โดยอาศัยกลไกการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของคนในชุมชน โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้และมีความเอื้ออาทรต่อกัน จากแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า ชุมชนการเรียนรู้มีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 3 ประการได้แก่ คน สิ่งแวดล้อมของชุมชน และกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของคนในชุมชน

อย่างไรก็ตามถ้าพิจารณาถึงการพัฒนาชุมชนในมุมมองของการพัฒนาประเทศจะพบว่า การพัฒนาชุมชนไม่ใช่การสร้างชุมชนใหม่ แต่เป็นการพัฒนาชุมชนที่มีมาแต่ดั้งเดิม และมีลักษณะ

เฉพาะตัว มีพื้นที่ คน อาชีพ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ความรู้เป็นของตัวเอง และมีวิวัฒนาการการเรียนรู้มายาวนาน ซึ่งชุมชนเหล่านี้มีการพัฒนาตนเองตามสภาพแวดล้อมและความเปลี่ยนแปลงมาช้านาน บางชุมชนนี้ไม่สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลกาภิวัตน์ได้ก็สูญสลายไป แต่บางชุมชนก็สามารถพัฒนาและปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมของการเปลี่ยนแปลง ก็สามารถพัฒนาตนเองมาได้และยังสามารถนำความรู้อันเป็นมรดกและภูมิปัญญามาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถถ่ายทอดความรู้ไปสู่รุ่นลูกหลานได้อย่างต่อเนื่องและสามารถสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังนั้นการศึกษาแนวทางในการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ในส่วนหนึ่ง นอกจากจะศึกษาจากทฤษฎีแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะได้เรียนรู้ ศึกษา และวิเคราะห์จากชุมชนเดิมที่มีมาอยู่แล้วและสามารถพัฒนาตัวเองไปสู่ชุมชนการเรียนรู้ที่สามารถพึ่งตนเองได้ โดยสามารถนำภูมิปัญญาหรือความรู้ของชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน และในขณะเดียวกันก็สามารถที่จะรักษาความรู้และภูมิปัญญาเหล่านั้นไว้เป็นมรดกทางสังคมให้อยู่ต่อไปได้เห็นอย่างเด่นชัด

ดังนั้นกรอบในการศึกษาแนวทางพัฒนาไปสู่ชุมชนการเรียนรู้ จึงพัฒนากรอบแนวคิดของการศึกษาบทเรียนจากชุมชนที่มีอยู่แล้ว และเป็นชุมชนที่มีการพัฒนาตัวเองมาเป็นระยะเวลาและยังคงอยู่เป็นที่ยอมรับในระดับหนึ่งว่าเป็นชุมชนที่สามารถถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ในขณะเดียวกันก็สามารถรักษาและต่อยอดภูมิปัญญาเอาไว้ได้ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีศึกษาโดยอาศัยวิธีวิเคราะห์ สังเคราะห์ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับองค์การการเรียนรู้ (Learning Organization) เพื่อหาลักษณะสำคัญของชุมชนการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดของ Senge (1990) เพื่อวิเคราะห์คุณลักษณะของคนในชุมชนการเรียนรู้ แนวคิดการพัฒนาองค์การการเรียนรู้ของ Marquardt (1996) ที่มองโครงสร้างขององค์กร และสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ และแนวคิดของกระบวนการเรียนรู้ในองค์การการเรียนรู้ของ Garvin (1993) นำมาสร้างเป็นกรอบการวิเคราะห์ลักษณะของชุมชนการเรียนรู้ เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ในสังคมสู่คนหรือกลุ่มคนนั้นเป็นปฏิสัมพันธ์ที่สำคัญที่เกิดขึ้น และจะนำไปสู่การสร้างหรือการก่อให้เกิดการใช้ความรู้ในชุมชน ซึ่งการศึกษากระบวนการถ่ายโอน การใช้ และการสร้างความรู้ในชุมชนนี้ รวมทั้งผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เข้ามาปรับใช้ในการศึกษาชุมชน โดยผู้วิจัยมองว่าชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนสังคมไปสู่สังคมการเรียนรู้ ด้วยการเน้นพัฒนาคนในชุมชนให้มีศักยภาพที่เกิดจากความสามารถในการสร้างความรู้ การถ่ายทอดความรู้และการนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน ซึ่งจะเห็นได้จากแนวคิดการจัดการความรู้ของ Nonaka and Takeuchi (1995) SECI-Knowledge Conversion Process ที่เน้นศึกษาในเรื่องการสร้างการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างบุคคลที่ประกอบไปด้วย 4 ส่วนดังนี้ 1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน (Socialization) 2) การสกัดความรู้ออกจากตัวคน (Externalization) 3) การผนวกความรู้ (Combination) และ 4) การผนึกความรู้ในคน (Internalization) และผู้วิจัยยังได้นำแนวคิดของ Sveiby (1997) ที่เน้นการจัดการความรู้และดึงความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชุมชนได้ดังนี้ 1) การถ่ายทอดความรู้ระหว่างบุคคลในชุมชน 2) การดึงความรู้จากภายนอกชุมชน

3) การสร้างมูลค่าเพิ่มที่เกิดจากการใช้ความรู้ เช่น การดึงความรู้ที่ภูมิปัญญามาทำเป็นธุรกิจการค้า เพื่อนำรายได้มาสู่ชุมชน ทั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาโดยการวิเคราะห์ชุมชนที่มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องมายาวนานและมีความโดดเด่น ในด้านการเป็นสังคมที่มีการสร้างและใช้ความรู้ภูมิปัญญา ซึ่งได้แก่ ชุมชน ต.ด่านเกวียน อ.โชคชัย จ.นครราชสีมา ผลที่ได้จากการศึกษาจะนำมาพัฒนาเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้กับชุมชนอื่นๆ ต่อไป

2. คำถามหลักในการวิจัย

- 2.1 ชุมชนการเรียนรู้ในบริบทของสังคมไทยมีลักษณะอย่างไร
- 2.2 ชุมชนมีการพัฒนาไปสู่ชุมชนการเรียนรู้อย่างไร
- 2.3 องค์ประกอบหรือปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้มีอะไรบ้าง

3. วัตถุประสงค์ในการศึกษา

- 3.1 เพื่อศึกษาลักษณะของชุมชนการเรียนรู้ในบริบทสังคมไทย
- 3.2 เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้
- 3.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้

4. ความหมายหรือนิยามศัพท์เฉพาะ

ชุมชนการเรียนรู้ (Learning Community) หมายถึง ชุมชนที่สนับสนุนและผลักดัน เพื่อก่อให้เกิดการสร้าง การถ่ายทอด และการใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน ซึ่งอาจจะเกิดในแง่ของการปรับปรุง การทำงานเลี้ยงชีพ การสร้างอาชีพใหม่ เพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ อันก่อให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและการพัฒนาไปสู่ชุมชนการเรียนรู้ในชุมชนด้วยกระบวนการเรียนรู้ นอกจากนี้ชุมชนการเรียนรู้ยังต้องมีบรรยากาศและบริบทที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของคนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและหลากหลาย ตามความสนใจ ศักยภาพและโอกาสของแต่ละคน ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดการถ่ายทอดความรู้ การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ จนสามารถดึงจุดเด่นของแต่ละคนออกมา ก่อให้เกิดการยกระดับทางความคิด อันจะนำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชน

5. ประโยชน์ในเชิงการพัฒนาที่จะได้รับการวิจัย

5.1 ได้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ อันเป็นการเพิ่มพูนความรู้ทางด้านพัฒนาศาสตร์

5.2 ความรู้จากการวิจัยเป็นพื้นฐานในการผลักดันให้แนวคิดการพัฒนาที่เน้นให้ชุมชนมีการเรียนรู้ มีการสร้างแนวคิดใหม่ๆ รวมทั้งการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เป็นกระบวนการหลักในการพัฒนาประเทศ รวมทั้งได้แนวทางในการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้